

капіталу. Для України, де торгово-промислові палати також активно розвиваються, вивчення цих практик може стати основою для модернізації власних освітніх ініціатив, сприяючи інтеграції в глобальну економіку.

У контексті швидких змін, торгово-промислові палати демонструють, що освіта – це інвестиція в стійкість бізнесу. Подальший моніторинг цих тенденцій дозволить адаптувати їх до локальних реалій, забезпечуючи конкурентні переваги.

Список використаних джерел

1. Звіти ICC WCF, DINK, U.S. Chamber of Commerce, Eurochambres (2023–2025 pp.).
2. ICC World Chambers Federation. (2024). Global Chambers Education Report.
3. Eurochambres. (2025). Sustainability in Chamber Training.
4. OECD. (2025). Skills Outlook: Digital Transformation.

Наталія Зайченко

ІСПАНСЬКИЙ ЛЕКЦІЙНИЙ ДИСКУРС ПРО СОЦІАЛЬНУ ПЕДАГОГІКУ В 1910-Х РОКАХ: РОЗСТАНОВКА АКЦЕНТІВ

Упроваджений у травні 1844 року німецьким освітянином Карлом Магером (Karl Mager) у “Педагогічному огляді” у статті з рецензією на книгу “Школа та життя” (Фрідберг, 1842) Вільгельма Куртмана (Wilhelm Curtmann) [1], концепт “соціальна педагогіка” поширився в Іспанії від 1880-х років. На початку ХХ століття виховим у становленні соціальної педагогіки як новітнього наукового напрямку став лекційний виступ очільниці жіночої учительської вищої школи Марії Луенго (Maria Luengo de la Figuera) на зібранні Товариства наук у Малазі 1902 року на тему “Соціальна педагогіка” [2]. Педагогиня констатувала: “Отже, існує політична педагогіка, властива державному діячеві або урядовому чиновнику; медична, гігієнічна, пенітенціарна, материнська, народна шкільна або професійна, літературна, художня педагогіка тощо. Сукупність цих та деяких інших спеціальних визначень конституюють соціальну педагогіку, науку про виховання усіх усіма” [2, с. 9–10].

У 1900–1910-х роках в Іспанії організовувалися численні лекції та лекторії (переважно у наукових товариствах), присвячені соціальній педагогіці. Повідомлення про ці заходи широко висвітлювалися в іспанській пресі, зокрема у мадридських педагогічних періодичних виданнях – часописі “Сучасна школа”, газеті “Освіта” та інших.

Перший акцент. У лекційному дискурсі іспанських освітян у 1910-х роках концепти “соціальна педагогіка” і “політична педагогіка” було представлено у континуумній єдності. Наприклад, 12 березня 1910 року у знаменному величному дискурсі “Соціальна педагогіка як політична програма” Хосе Ортега-і-Гассет (Jose Ortega y Gasset) на зібранні наукового товариства “El Sitio” у м. Більбао проголошував: “Якщо виховання є перетворення реальності в значенні певної ідеї покращити наявний стан і виховання не може не бути соціальним, то маємо

педагогіку за науку змінювати суспільства. Раніше ми сказали стосовно політики: так, політика для нас є справою соціальної педагогіки, і іспанська проблема є проблемою педагогічною” [3, с. 1; 4, с. 264].

Хосе Ортега-і-Гассет представив на розсуд іспанської інтелектуальної публіки своєрідне авторське бачення “іспанської проблеми”, яка була в його розумінні доленосним хрестом (або перехрестям) в історичному русі рідної країни. Роздуми славетного філософа стосовно “іспанської проблеми” імпліцитно та експліцитно наповнені соціально-педагогічними інтенціями, хоча сам Хосе Ортега-і-Гассет окреслив даний дискурс як “програму політичну” [4].

У лекції “Держава й навчання”, прочитаній у березні 1915 року на зібранні робітників Елоєм Бульоном (Eloy Bullon Fernandez), стверджувалося: “Педагогіка і політика – по суті одне й те саме. Педагогіка вчить, як керувати дитиною, направляти її; політика – як керувати народом, направляти його. Політика – це соціальна педагогіка, педагогіка – індивідуальна політика. Будь-який демократичний режим вимагає народної освіти. Демократичний режим без освіти є демагогією” [5, с. 2].

Другий акцент. Центральне питання лекційного дискурсу іспанських освітян у 1910-х роках – питання про сутність та призначення соціальної педагогіки. Освітянка Марія Карбонель Санчес (Maria Carbonell y Sanchez) на зібранні у валенсійському Атеней у квітні 1913 року представила доповідь на тему “Соціальна педагогіка. Знання. Наука та життя”. Педагогиня стверджувала, що в сучасному суспільстві соціальна педагогіка набуває все більш значущої ролі. Якщо для традиційної педагогіки характерно звернення до ізольованого індивіда, подібно до “споглядання атома у фізиці”, то соціальна педагогіка спрямована на виконання складнішого завдання. Особистість людини формується у численних суспільних зв’язках, і вивчення цього процесу та самих соціальних відносин є “великою працею соціальної педагогіки” [6, с. 824].

Марія Карбонель Санчес відмічала, що “соціальна педагогіка покликана оголосити війну з усіляким убозтвом – природнім, розумовим, духовним, і поширити світло ідей та знання” [6, с. 825].

13 лютого 1913 року педагог Руфіно Бланко (Rufino Blanco Sanchez) у мадридському Атеней викладав лекцію на тему “Походження іспанських педагогічних ідей”. У замітці про захід у газеті “Універсум” зазначалося, що лектор багато уваги приділив значенню католицьких ідеалів в історії іспанської педагогіки. Розглядаючи напрями модерної педагогіки, Руфіно Бланко схарактеризував і соціальну педагогіку [7, с. 1].

У лекції “Соціальна педагогіка”, прочитаній Сезарем Сіліо (Cesar Silio) у мадридському Атеней 17 квітня 1913 року, вказувалося: “Уся фундаментальна праця педагогіки має бути справою соціалізації індивіда” [8, с. 6].

Третій акцент. У лекційному дискурсі іспанських освітян у 1910-х роках основними завданнями соціальної педагогіки розумілися виховання колективності та солідарності у суспільстві. Антоніо Ройо Вільянова (Antonio Royo Villanova) у своїй доповіді “Школа і суспільна солідарність” на конференції у мадридському Атеней у травні 1914 року наголошував: “Суспільна солідарність – це те, що змушує індивіда розуміти, що суспільство не зможе існувати без індивіда, а він – не зможе без суспільства. Соціальна педагогіка виходить із цієї ідеї. Суспільна солідарність

пояснюється тим, що індивід не ставиться до держави з острахом, а держава не розглядає індивіда як жертву натиску” [9, с. 3].

На погляд освітянина, якщо в XIX столітті суспільним ідеалом була свобода, то в XX столітті – солідарність. Держава мала стати захисником і провідником суспільної солідарності. Саме просвітництво й обов’язкова освіта під проводом держави слугуватимуть суспільній солідарності. “Ні церква, ні синдикалізм, ні регіоналізм не спроможні забезпечити просвітництво. Церква захищатиме католиків; синдикалісти – відстоюватимуть школу Феррера, деструктивну; регіони прямуватимуть до втілення регіоналістських ідей. Але вони не захищатимуть громадян, які прагнуть до свободи та суспільної солідарності”, – розмірковував Антоніо Ройо Вільянова [9, с. 3].

Виступаючи на зібранні Атенея у м. Ігуалада 24 серпня 1911 року з доповіддю “Утвердження колективної персональності як основа соціальної педагогіки” [10], освітянин Марселіно Домінго (Marcelino Domingo) доводив, що досягнення піднесення держави передусім залежить від освітнього реформування та плекання іспанської ментальності як складника величної європейської цивілізації.

Педагог Луїс Уерта (Luis Huerta) у виступі на тему “Соціальне виховання” на зібранні робітничої організації в Ель-Ескоріалі 15 січня 1919 року підкреслював, що “провідною метою соціального виховання є культивування солідарності в різних її проявах” [11, с. 208].

Освітянин роз’яснював, що на шляху розбудови мирного і справедливого суспільства найбільш значущим є подолання кожною особистістю власного егоїзму і протиставлення йому альтруїстичних намірів, а це стане можливим за умови зрощування та плекання почуття суспільної солідарності.

Четвертий акцент. Мейнстрім лекційного дискурсу про соціальну педагогіку у 1910-х роках – аналіз факторів та інститутів соціального виховання. У квітні 1910 року Леопольдо Паласіос Моріні (Leopoldo Palacios Morini) у науковому товаристві “El Sitio” у м. Більбао виступав із доповіддю на тему “Інституції соціального виховання у сучасному суспільстві”. У замітці про захід повідомлялося, що “слухачі сприймали представлену доповідь із непідробним захопленням” [12, с. 2].

У № 11147 від 9 травня 1910 року газети “Ліберал” вказувалося про лекцію “Соціальне виховання у різних аспектах професійного навчання” Франсіско Понте (Francisco Ponte у Blanco) у Галісійському Патронаті робітників [13, с. 3].

30 березня 1917 року педагогиня Марія де Маесту (Maria de Maeztu) у мадридському Атенеї викладала лекцію на тему “Соціальна педагогіка”, у якій здійснювала аналіз взаємодії школи та родини, педагогів та батьків учнів [14, с. 3].

Цей захід був останнім у циклі лекцій Марії де Маесту “Філософські основи педагогіки. Соціальна педагогіка”. Попередні лекції викладалися 13 і 20 березня 1917 року в Атенеї [15, с. 3].

У лекції “Інституції соціального виховання” [16], прочитаній в Академії юриспруденції 8 лютого 1918 року, педагог Хосе Сартоу-і-Бакеро (Jose Sartou у Baquero) розмислював стосовно значущої політичної ролі соціального виховання. Він доводив, що лише за допомогою соціального виховання суспільство спроможне здолати неосвіченість, убогство, егоїзм й досягти того, щоб у майбутньому запанували право та справжня громадянська свобода.

П’ятий акцент. В іспанському лекційному педагогічному дискурсі 1910-х років відбилася ключова ідея соціальної педагогіки – ідея всезагального народного

просвітництва. Наприклад, у промові-зверненні до дітей (1910 р.) політика Едуардо Дато (Eduardo Dato Iradier) наголошувалося: “<...> немає у людства ворога більшого, аніж неучтво. Тому усі ми маємо взяти участь у боротьбі з ним. Ніхто не має права залишатися неучом. <...> Самотня, людина не може жити: вона створена, щоби жити в суспільстві. Якщо ж вона має бути зв’язаною з іншими, то чи не є правдою те, що вона не має зашкоджувати іншим? Адже неучтво не лише завдає великого збитку самій людині, але також й усьому суспільству” [17, с. 3].

Один із найяскравіших представників соціально-педагогічного напрямку в Іспанії Лоренсо Лузуріага (Lorenzo Luzuriaga Medina) у наукових публікаціях 1910-х років, зокрема у статтях “До народу, позбавленого освіти” (España, 1915) [18], “Соціалізм і школа” (España, 1915) [19] та багатьох інших обґрунтовував ідеї всезагального народного просвітництва та соціальної місії школи.

Таким чином, іспанський лекційний освітянський дискурс 1910-х років, присвячений соціальній педагогіці, відтворював палітру авторських поглядів як на феномени соціального й громадянського (політичного) виховання, так і на актуальне та історичне значення соціально-педагогічного наукового напрямку. Від 1910-х років іспанський лекційний освітянський дискурс був пронизаний рефлексіями стосовно призначення та змісту соціальної педагогіки. Він – живе свідчення боротьби педагогічної спільноти за освітній прогрес, всезагальне просвітництво, демократизацію школи, процвітання рідної країни, цивілізаційний поступ.

Список використаних джерел

1. Schule und Leben. Glossen zu Dr. Curtmanns Preisschrift. *Pädagogische Revue*. 1844, Januar – Juni. Bd. 8, Heft 5. S. 316–341, 395–409.
2. Luengo S. *Pedagogia social*. Conferencia dada en la “Sociedad de Ciencias” de Malaga. Malaga: Tip. de El Cronista, 1902. 30 p.
3. Una conferencia en “El Sitio”. *La pedagogia social*. *El Imparcial*. Madrid, Domingo 13 de marzo de 1910. № 15450, año XLIV. P. 1.
4. Ortega y Gasset J. *La pedagogía social como programa político*. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de setiembre de 1916. № 678, año XL. P. 257–268.
5. Un discurso del señor Bullon. *El Estado y la enseñanza*. *El Universo*. Madrid, Lunes 15 de marzo de 1915. № 4956, año XVI. P. 2.
6. Conferencias pedagogicas en el Ateneo de Valencia. Doña Maria Carbonell y Sanchez. *Suplemento a La Escuela Moderna*. Madrid, 30 de abril de 1913. № 1712. P. 824–826.
7. Un triunfo de D. Rufino Blanco. *Origen de las ideas pedagogicas españolas*. *El Universo*. Madrid, Viernes 14 de febrero de 1913. № 4224, año XIV. P. 1.
8. La conferencia de don Cesar Silio. *La Tribuna*. Jueves 17 de abril de 1913. № 438, año II. P. 6.
9. Conferencia del Sr. Royo Villanova. *La Correspondencia de España*. Viernes 8 de mayo de 1914. № 20.540, año LXV. P. 3.
10. Domingo M. *La afirmacion de la personalidad colectiva como base de la pedagogia social*. Conferencia dada en el Ateneo Igualadino de la clase obrera en la fiesta del 48 Aniversario de su fundacion 24 agosto de 1911. Igualada: Tip. de la Viuda de M. Abadal, 1911. 24 p.

11. La educacion social. Conferencia dada en el Sindicato Obrero Catolico del Escorial el 15 de enero de 1919 por el profesor Luis Huerta, de la Facultad Internacional de Paidologia de Bruselas y excelente maestro español. *La Escuela Moderna*. 1919. № 330, marzo. P. 201–217.
12. Ecos del pais. Bilbao. *Diario de Madrid*. Miercoles 6 de abril de 1910. № 21, año I. P. 2.
13. Educacion social. *El Liberal*. Madrid, Lunes 9 de mayo de 1910. № 11147, año XXXII. P. 3.
14. Conferencia en el Ateneo. *El Universo*. Madrid, Sabado 31 marzo de 1917. № 7689, año XVIII. P. 3.
15. Para hoy. Ateneo. *El Liberal*. Madrid, Martes 20 de marzo de 1917. № 13640, año XXXIX. P. 3.
16. Sartou y Baquero J. Las instituciones de educacion social. Conferencia de Don Jose Sartou y Baquero pronunciada en la sesion publica de 8 de febrero de 1918. Madrid: Establecimiento Tipografico de Jaime Rates, 1918. 43 p.
17. Obra de educacion social. Conferencias para niños. *La Epoca*. Domingo 30 de enero de 1910. № 21.290, año LXII. P. 3.
18. Luzuriaga L. Al pueblo no se le educa. I. Las escuelas disminuyen. *España*. 1915. № 5, 26 de febrero, año I. P. 2–3.
19. Luzuriaga L. El socialismo y la escuela. *España*. 1915. № 14, 30 de abril, año I. P. 6.

Ольга Коваленко

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У ВИКЛАДАННІ ГЕНДЕРНОЇ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Цифрові інструменти відіграють важливу роль у сучасному освітньому процесі у вищій школі. Їх використання переслідує подвійну мету. З одного боку, цифрові інструменти спрямовані на те, щоб полегшити як процес викладання, так і процес засвоєння знань. Водночас у процесі використання цифрових інструментів на заняттях відбувається формування та вдосконалення цифрових навичок здобувачів освіти, що є одним із важливих завдань української системи вищої освіти.

Особливої актуальності використання цифрових інструментів у процесі викладання набуває в умовах дистанційного та змішаного навчання, адже вони можуть допомогти організувати та провести заняття з максимальною ефективністю, оскільки «цифрові інструменти є знаряддям для освітньої діяльності, що передбачає зміни можливостей пізнання та навіть появу нових форм мислення» [4, с. 7].

Мета статті полягає в аналізі можливостей використання цифрових інструментів у викладанні гендерної історії Стародавньої Греції та Риму.

Тема використання цифрових інструментів в освітньому процесі, зважаючи на її актуальність, перебуває у фокусі уваги багатьох дослідників. Так, різним її аспектам присвячені студії О. Гринь, О. Гончарової, А. Гуралюка, Р. Гуревича, М. Кадемїї, В. Кобисі, А. Леня, М. Москалюка, Н. Опушко, Т. Паски, Ю. Скиби, Н. Цишляк та ін.